

VÍRA A ZJEVENÍ

Avery Dulles

Pro katolickou víru má základní význam, že jakýkoliv zdrtavý vztah k Bohu závisí na Boží svobodné a na milosti založené manifestaci přijímané ve víře. Popíšeme-li víru jako „počátek a kořen veškerého ospravedlnění“,¹ pak ji chápeme jako afirmativní rozumuovou odpověď na zjevení. Bez předechozího zjevení z Boží strany by víra nebyla možná, neboť by neměla žádný základ ani předmet. A bez víry by se celá stavba křesťanské existence zhroutila.

Nikoliv jen pro křesťanský život, ale též pro teologii mají zjevení a víra konstitutivní význam. Teologie je disciplinovaná reflexe víry, a tedy také zjevení. Usiluje sloužit církvi tím, že přesně vymezuje obsahy zjevení, vykládá teoretické a praktické důsledky zjevení, kriticky zkoumá soudobou nauku a praxi ve světle zjevení, ukazuje souvislosti a věrohodnost zjevení, obhajuje články víry a praxi církve na základě zjevení a vyvrací názory zjevení odporující. Karl Rahner, významný představitel soudobé teologie, prohlásil: „Teologie je *véda* o víře. Je to uvědomělé a metodické vysvětlování a explikace božského zjevení přijatého a chápaného ve víře.“² A v době ještě bližší dnešku popsal Walter Kasper zjevení jako „základní předpoklad, východisko, prostředek a normu všeho, co si činí nárok být křesťanským“.³ Význam tématu této kapitoly by tedy měl být zřejmý.

ZJEVENÍ

POJEM ZJEVENÍ

Slovo *zjevení* (latinsky *revelatio*; řecky *apokalypsis*) etymologicky znamená sejmutí roušky (lat. *velum*, řecky *kalymma*), tedy odhalení. Myšlenka, že se Bůh zjevuje, prostupuje celou bibli a už od úsvitu křesťanství byla přijímána jako samozřejmá. Až v sedm-

náctém století, v době, kdy racionalisté začali popírat či zužovat rozsah zjevení, se Křesťanští teologové pokusili systematickým způsobem definovat a bránit tento pojem. První vatikánský koncil (1869–70) věnoval kapitolu o zjevení do své konstituce O katolické víře. (*Dei Filius* [dále DF]) Zjevení je zde popsáno jako nadpřirozená manifestace, kterou Bůh činí „o sobě samém a o věcných úradcích své vůle“; toto zjevení je objektivně obsaženo v tradicích, které pocházejí od Krista skrze apoštoly, a v Písmech inspirovaných Duchem svatým. (DS 3004–6)

Druhý vatikánský koncil (1962–65), který staveš na výsledcích teologického bádání několika generací od prvního vatikánského koncilu, mohl přijít s velmi podstatnou konstitucí O Božím zjevení. (*Dei verbum* [dále DV]) Aniž by předložil přesnou definici zjevení, popsal koncil zjevení jako čin, kterým Bůh svobodně dává poznat skrytý záměr (*sacramentum*) své božské vůle a láskyplně hovoří k lidským bytostem jako k přátelům a přitom je zve „do svého společenství“. (DV 2) V kapitole o povaze zjevení (kap. 1) *Dei verbum* zdůraznilo dynamický a mezosobní rozměr. V porovnání s prvním vatikánským koncillem je *Dei verbum* více personalisticky orientováno, je trojiční a kristoliturgické.⁴

Teologický pojem zjevení, jak je užíván v oficiálním učení církve, se v určitých ohledech liší od současného populárního užití. V běžném jazyce je termínem zjevení často označováno náhle, neočekávaně odhalení přícházející k jednotlivci s neobyčejnou silou, hloubkou a jasností. Recké slovo *apokalypsis*, které je nejbližším ekvivalentem „zjevení“ v řecké bibli, obecně označuje neobyčejnou psychologickou zkušenost, při níž se zúčastněný cítí vytržen z podmínek běžného života a povznesen do nějakého vyššího světa. Teologický ovšem nemusí zjevení nutně zahrnovat nějaký podobný zlom. Jak uvidíme, zjevení se může dít neextatickým způsobem prostřednictvím přírody, historických zpráv, současných událostí či živého zvěstování. Mnoho jiných biblických výrazů než *apokalypsis* tak může být považováno ve specifických kontextech za označení pro to, co by moderní teologie nazvala zjevením. Mezi nimi patří *logos theou* (slovo Boží), *phanerosis* (manifestace), *epiphaneia* (zjevení), *gnosis* (vědění) a *aletheia* (pravda). Měli bychom se střezit připisovat zjevení v teologickém smyslu všechny vlastnosti, které jsou spojeny s významem tohoto slova v populárním užití.

TYPY ZJEVENÍ

Abychom přešli zmatku, je dobré hned zpočátku učinit jistá základní rozlišení. V *aktivním* či dynamickém smyslu je zjevení proces Božho sebeodhalení – postupný proces, který, jak ještě uvidíme, probíhá v dlouhých dějinných údobích. V *objektivním* smyslu označuje zjevení fond či „poklad“ vědění, vzhledu a moudrosti, které jsou výsledkem právě zmíněného procesu. Plody procesu, „objektivně“ obsažené v Písmu a tradici, jsou věřícím předávány výchovou v církvi, živým společenstvím víry.

O zjevení se říká, že je *bezprostřední*, v případě osob, které je přijímají přímo od Boha, nikoli osob, jež je přijaly před nimi. Naproti tomu je *zprostředkované*, když je předáváno od prvního příjemce k dalším věřícím. Toto rozlišení by nemělo být příliš ostře, protože nové zjevení je obvykle poskytováno pouze osobám, které na ně již byly připraveny přijetím již daného zjevení, a také proto, že předávání zjevení z minulosti může být doprovázeno současnou Boží sebestmanifestací.

Dále rozlišujeme mezi *přirozeným* a *dějinným* zjevením. „Přirozené“ zjevení obvykle znamená Boží sebestmanifestaci skrze řád přírody, jak je například popisuje Pavlovo kázání v Lysete. (Sk 14,15–17) Boží sebeodhalení skrze vnitřní hlas svědomí může být též nazýváno přirozeným, nakořk povazujeme Boží zákon za vepsaný do lidského srdce, takže ti, kdo nemají žádný pozitivní zákon od Boha, „sami od sebe čini to, co zákon žádá“. (Ř 2,14; viz druhý vatikánský sněm, pastorální konstituce O církvi v dnešním světě [*Gaudium et Spes* (dále GS)], 16) „Dějinné“ zjevení je na rozdíl od předchozího typu poskytováno jednotlivcům a skupinám skrze partikulární události, jež se dějí, či se už udály, v určitých časech a na specifických místech.

Přirozené zjevení, nastíněné v předchozím odstavci, by mělo být odlišeno, alespoň pojmově, od přirozeného poznání Boha získaného rozumovým úsudkem nad stvořenými věcmi.⁵ Zjevení, i v případě, že je poskytováno skrze přírodu, je svobodná a osobní sebestmanifestace Boha, vyzývající ke svobodné a osobní odpovědi víry. Naproti tomu k přirozenému poznání se dospívá lidským rozumem, který dává nutně souhlas demonstrativním důkazům. Jak uvidíme, veškeré zjevení v pravém slova smyslu je nadpřirozené. Význam *přirozeného* v protikladu k *dějinnému* by

tedy neměl být zaměňován s významem *přirozeného* v protikladu k *nadpřirozenému*.

Je třeba též připomenout, že v tomto článku se budu zabírat *veřejným* zjevením, které Bůh daroval celému lidskému rodu, celému národu či církvi jako Božimu lidu nové smlouvy. Nezabývá se zde *soukromým* zjevením, které může být při určité příležitosti dáno jednotlivci či několika jedincům z nějakého zvláštního důvodu. Veřejné zjevení musí být sdělitelné všem členům společnosti a musí být potvrzeno znameními, které je činí obecně věrohodným. O otázce věrohodnosti se zmíním ve druhé části tohoto článku, který pojednává o víře.

ZPŮSOBY KOMUNIKACE

Rozlišil jsem již mezi *přirozeným* a *dějinným* zjevením. *Přirozené* zjevení je principiálně zaměřeno na všechny lidské bytosti a lze je též nazývat „všeobecné“. *Druhý* vatikánský koncil stanoví v tomto bodě katolickou pozici takto: „Bůh, který skrze Slovo všechno tvoří (srov. J 1,5) a udržuje, dává lidem, ve stvořených věcech trvalé svědectví o sobě.“ (srov. Ř 1,19–20) (DV 3) A ve své pastorální konstituci O církvi v dnešním světě koncil vyhláší: „Všichni věřící kteréhokoliv náboženství vždy slyšeli jeho [Boží] hlas a vnímali jeho projevy [vocem et manifestacionem *Eius*] v řeči stvoření.“ (GS 36)

Přirozené zjevení je pouze *přípravné*. Židé, křesťané a muslimové spolu s jinými tvrdí, že Boží sebeodhalení se uskutečnilo plněji a důvěrněji skrze zvláštní události v určitých časech a na určitých místech. Historické zjevení se rozvíjí ve smysluplné sekvenci skutků a slov, jak to naznačuje *druhý* vatikánský koncil: „Toto zjevování se uskutečňuje činy i slovy, které navzájem vnitřně souvisejí, takže skutky, které Bůh vykonal v dějinách spásy, ukazují a posilují nauku i skutečnosti vyjádřené slovy; slova pak hlásají tyto skutky a objasňují tajemství v nich obsažená.“ (DV 2)

Tuto větu je třeba rozvinout. Na jedné straně koncil tvrdí, že zjevení je dáno v *dějinných* činech či faktech. Starý a Nový zákon se prvotně soustřeďují na vyprávění velkých činů, které značily Boží sebeodhalení starému Izraeli a apoštolům. V těchto dějinách jsou ústřední události exodu (včetně smlouvy na hoře Sínaj), dobýtí Svaté země, exilu a návratu, a v Novém zákoně života,

smrti a vzkříšení Ježíše spolu se zakládáním křesťanské církve. Během čtyřicátých a padesátých let našeho století vzašlo mnoho protestantských a katolických učenců, zvláště biblických teologů, argumenty na podporu primátu činů či událostí jako nositelů zjevení před slovy a pojmy.

Druhý vatikánský koncil, který usiloval o vyrovnání přístupů, se moudře vyhnul jakékoli dichotomií mezi skutky a slovy. Události dějin spásy jsou v celé bibli určovány a vykládány inspirovanými proroky, kněžími, apoštolů a evangelisty. Bez těchto vysoce selektivních a interpretovaných zaznamů by patrně nebylo možné postřehnout zjevovatelskou kvalitu samotných událostí. Sami o sobě jako objektivní jevy neodhalují tyto události svůj božský význam, alespoň ne nám, kteří je nejsme schopni detailně rekonstruovat. Dokonce i starým Izraelcům se většina jejich dějin zdála jen sčizí smířitelná se sliby danými patriarchům a dávným kráľm. Pouze prorocký výklad tehdejších událostí spolu s novými přísliby národního znovuzrození udržoval víru zbytku zbožných v nepříteľských podmínkách.

Můžeme tedy uzavřít, že „slova“ ve smyslu lidského jazyka hrají v procesu zjevení podstatnou roli. Slova slouží k označení události zjevení, k jejich výkladu, uchování vzpomínky na ně a k jejich předávání, spolu s jejich spasonosným významem. Lze samozřejmě namítnout, že slova předpokládají předchozí dar a přijetí zjevení, neboť by nebylo možné zvěstovat, co by ještě nebylo známé. Tato námitka spočívá na teorii, podle níž myšlenka předchází slovní formulaci a výraz. Nicméně ve skutečnosti myšlenka a její formulace vznikají současně, takže naše myšlenky nejsou hotové, dokud je nevyjádříme, alespoň pro sebe. I kdyby bylo zjevení výjimečně zcela dáno před tím, než by bylo formulováno slovně, nebylo by v tom okamžiku veřejné, nebylo by dáno národu jako takovému. Proto uzavírám, že veřejné zjevení, i když k němu dochází poprvé, zahrnuje do určité míry slovní vyjádření. Původní příjemci verbalizují zjevení pro sebe a svou komunitu a tato počáteční verbalizace je konstitutivní pro samotné zjevení. K této verbalní složce se vrátím ve třetí části této kapitoly, až budu uvažovat o přenosu zjevení skrze Písmo a tradici.

Přestože jsou vnější události a mluvená či psaná slova integrální součástí procesu zjevení, nejsou zjevením, dokud jejich božský zamýšlený význam není pochopen a přijat. Aby se to mohlo

uskutečnit, musí být nahliženy ne jako vnitrosvětské jevy, ale jako Boží sebemanifestace. Musí být chápány jako události a slova, která komunikují Boží myšlenky a záměry. Primární obsah zjevení není nějaká nová informace o lidstvu či přírodě, spíše je tímto prvotním obsahem Bůh sám. Proto hovořil první vatikánský koncil, jak bylo výše citováno, o zjevení jako o manifestaci, kterou Bůh činí „o sobě samém a o věcích úradcích své vůle“ (DS 3004), a druhý vatikánský koncil vyhlásuje, že prostřednictvím zjevení dává Bůh poznat „sám sebe a tajemství [sacramentum] své vůle“. (DV 2)

Protože Bůh „přebývá v nepřístupném světle“ (1 Tm 6,16), je zjevení nutně obestřeno tajemstvím. První vatikánský koncil vyhlásil, že prvotní obsah zjevení, božská tajemství, „natolik přesahují stvořený rozum, že i poté, co byla dána ve zjevení a přijata vírou, stále zůstávají zahalena rouškou víry a obestřena určitou temnotou, dokud v této smrtelné existenci, nejsme doma u Pána – žijeme přece z víry, ne z toho, co vidíme.“ (2 K 5,6–7) (DS 3016) Druhý vatikánský koncil obrátil pozornost k mezosobnímu charakteru láskyplného jednání, kterým Bůh přijímá lidské bytosti „do svého společenství“. (DV 2)

Protože zjevení je povolání k osobní jednotě s Bohem, předpokládá v osobě lidského příjemce určitou spřízněnost s nekonečnem, s Bohem. Zjevení je milost, antcipace blažené jednoty, která bude završena v nebi. Boží slovo, které přichází zvrchňku skrze viditelná a hmatatelná znamení, zvučí také uvnitř, v hlubinách lidského vědomí.

Zjevení, které zahrnuje tyto dva rozměry, má obvykle symbolickou strukturu.⁶ Symbol je znamením nadané plností významu, které musí být evokováno, neboť se přímému vyjádření brání. Tuto strukturu dokumentují události zjevení a slova Pisma. Ve Starém zákoně jsou záznamy exodu, Boží zjevení na Sinaji a prorocká vidění vysoce symbolické skutečnosti a stejně tak v Novém zákoně události jako Ježíšův křest, proměnění, ukřižování a vzříšení. Právě události dějin zjevení jsou symboly obdařené významem hlubším, než mohou sdělit jednoznačné pojmy či výrokové jazyk. Každý symbol ve svém historickém a literárním kontextu obsahuje celou řadu navzájem propojených významů, které nemohou být adekvátně vyjádřeny v objektivním pojmovém diskursu.

Symbol, jak řekl Paul Ricoeur, „dává mysl“⁷, a zároveň for-

muje myšlení, u jehož zrodu stojí. Zjevení, na jehož počátku stojí symbolické sdělení, postupně generuje celou řadu reflexí a interpretací, které ozřejmují jeho význam. Metaforu „Ježíš je dobý pastýř“ můžeme znovu vyjádřit tak, že se Ježíš stará o své následovníky, jako se věrný pastýř stará o své ovce. Tyto výroky, které osvětlují metaforu jen do určité míry, jsou abstraktní a neúplné. Tím, že rozměňují hustotu původního symbolu, oslabují jeho sílu. Přesto větný komentář patří ke zjevení, nakolik osvětluje význam symbolů, a tak zabraňuje jistým zkreslením. Články křesťanského učení stanovují meze druhým významu, které můžeme v křesťanských symbolech nalézt. Články učení však nejsou nezávislým zjevením; žijí ze síly symbolů.

Způsoby komunikace zjevení tedy zahrnují řád přírody, dějinné události, symbolická slova, vnitřní osvícení a větná tvzení. Všechny tyto způsoby jsou integrální součástí procesu zjevení. Je však lepší nehovořit o „zjevených událostech“, „zjevených slovech“ nebo „zjevených větech“, jako by tato média byla samotným obsahem zjevení. Pravým obsahem zjevení – zjevení v obřetivním smyslu – je Bohem zamyšlený a člověkem přijatý význam těchto události a slov. Účástí na společenství víry může mít jednotlivý věřící spolehlivý přístup ke zjevovatelskému významu znamení a symbolů, skrze které se uskutečnilo Boží sebeodhalení a skrze které vešly ve známost Boží spásnosné plány. Skrze tyto symboly a znamení mohou věřící plněji pochopit Boží zjevení, než by byli schopni na základě rozumu bez jakékoli pomoci.

ZVLÁŠTNÍ ZJEVENÍ V DĚJINÁCH SPÁSY

V protikladu k „všecbecnému“ zjevení, darovanému skrze řád přírody, můžeme zjevení uskutečněné skrze jednotlivé dějinné události nazvat „zvláštním“. Křesťanství spočívá na řadě takových události, jak jsou uvedeny a interpretovány v Písmu svatém. Moderní teologové našli v těchto dějinách významem obdařené zákonitosti. Anglický biblista Alan Richardson předložil přesvědčivé odůvodněný názor, že „odlišným rysem dějin Izraele bylo, že byly vystavěny okolo řady odhalujících situací, které se díky aktivitě prorockých duchů staly rozhodujícími pro výklad dějinného osudu Izraele a nakonec dějin celého lidstva.“⁸ Tyto události nejsou schopny sebevykládat, ale jsou předmětem inter-

pretací proroků, apoštolů a biblických autorů. Nahlížíme-li události v tomto světě, poukazují na Boha jako na osobního, svobodného, milujícího, mílostrdného, spravedlivého, trpělivého a mocného. Dějiny spásy zároveň představují lidsstvo a svět jako adresáty mocných projevů Boží milosti Bohem předurčené k vykopení a slávě. Výjimečné události dějin spásy, jak jsou vypravovány v bibli, slouží jako výkladový klíč k osvětlení hádanek života.

Podle křesťanské víry dospívají dějiny zjevení k vrcholu v životě, učení, utrpení, smrti a vzkříšení Ježíše Krista, spolu se sesláním Ducha svatého vzkříšeným Kristem. Ježíše lze jako vtělené Slovo Boží v určitém smyslu považovat za samotné zjevení. Druhý vatikánský koncil tvrdí: „Nejhlubší pravda, která se odhaluje tímto zjevením o Bohu i o spáse člověka [podstatný obsah zjevení], nám září v Kristu, který je prostředníkem a zároveň i plností celého zjevení.“ (DV 2)

Pokud zjevení chápeme jako komunikaci pomocí symbolů, není těžké porozumět Kristovu výsadnímu postavení. Boží Syn, Slovo Boží, je symbolicky přítomné a činné v Kristově lidské přirozenosti, která se stává médiem, skrze které se projevuje Bůh. Nám, kteří se nemůžeme bezprostředně setkat s Kristem v jeho vtěleném životě, musí být Kristův svěráz a význam zprostředkovan zvěstováním, Písmem, liturgií a svátostmi. Pouze do té míry, nakolik je toto zprostředkování úspěšné, se pro nás Kristus stává plností zjevení. Pokud se ovšem toto zprostředkování zdaří, Kristus se skutečně ukáže jako jedinečně mocné a nepřekonatelné Boží zjevení. Kristův tělesný život spolu s jeho poselstvím o odpuštění v nevyšší míře odhaluje, čím chce být Bůh ve své svobodné milosti k lidem. Kristovy úžasné skutky, zvláště pak zázraky, představují průlom Božího království do dějin světa. Ukřičování jako symbolická událost vyjadřuje obětní rozměr Boží vykupitelské lásky. Vzkříšení pak ve své skutečnosti symbolizuje vítězství této vykupitelské lásky nade vším, co by se mohlo stavět proti ní, nad nenávistí a smrtí. Bez Krista bychom Boha nemohli poznat a odpovídat Bohu jako tomu, který „tak miloval svět, že dal svého jediného Syna“. (J 3,16)

Druhý vatikánský koncil ve své pastorální konstituci O církvi v dnešním světě stručně shrnul Kristův význam z hlediska zjevení: „Církev věří, že Kristus, který zemřel a vstal z mrtvých za

všechny, dává skrze svého Ducha světlo a sílu člověku, aby se mohl zhostit svého vznešeného povolání. Věřt, že pod nebem není jiné jméno, dané lidem, ve kterém mohou dojít spásy. Tak též věří, že klíč, střed a cíl celých lidských dějin je v jejím Pánu a Mistrovi.“ [GS 10; viz též GS 44]

ZJEVENÍ A NÁBOŽENSTVÍ

Některí autoři, například švýcarský protestantský teolog Karl Barth, stavějí do ostřejšího protikladu zjevení a náboženství. Zjevení považují za Boží Slovo, které cele přichází zřít, zatímco náboženství je dle jejich názoru úsilí hršných lidských bytostí zmocnit se božského. Tento protiklad je přehnaný. Zjevení samo vyžaduje lidskou odpověď; dosahuje lidského a veřejného přítomnění, když je vtěleno do náboženství. Náboženství, nakolik je zakořeněno ve zjevení, je posvátné a božské.

Židovství a křesťanství jsou náboženství, která přímo odpovídají biblickému zjevení. Lze na nich zkoumat dialektický vztah mezi zvláštním zjevením a lidskou odpovědí. Pak ovšem vyvstává otázka, zda mimobiblická náboženství vděčí za svůj vznik nějakému zjevení, buď všeobecnému či dějinnému, nebo zda jsou prostě výsledkem lidského přemýšlení a iniciativy. Řada katolických teologů zastává názor, že zjevení se omezuje na biblická náboženství, ale oficiální učení katolické církve, jak jsme již viděli, připouští, že zjevení je do určité míry přístupné lidem všech kultur a náboženství.

Druhý vatikánský koncil ve svém prohlášení O poměru církve k mimokřesťanským náboženstvím (*Nostra aetate* [dále NA]) oběžně naznačuje, že zjevení leží u kořenů mimobiblických náboženství. Hovoří o nich jako o náboženstvích založených na „určitém vnímání oné skryté síly, která se vznášá nad během světa a událostmi lidského života“, a v mnoha případech založených na „rozpoznání“ nejvyššího božstva, a dokonce i Boha jako Otce. Jak prohlášení říká, nauka těchto náboženství „často odráží papežské té Pravdy, která osvětluje všechny lidi“. Ačkoli „katolická církev neodmítá nic, co je pravdivé a posvátné v těchto náboženstvích“, nesmí nikdy ustát v „hlásání Krista, který je „cesta, pravda a život“ (J 14,6)“, a v němž lze nalézt plnost náboženství a života. (NA 2)

Někteří teologové, včetně Karla Rahnera,⁹ přiznávají mimokřesťanským náboženstvím zjevovatelský charakter na základě univerzální spásitelné vůle Boží. Jestliže si Bůh vážně přeje, aby každá lidská osoba dospěla k životu věčnému, pak se zdá více než pravděpodobné, že milost působí v srdcích těch, k nimž zvětš evangelia dosud neprotikla. Pokud tomu tak skutečně je, lze předpokládat, že mýty, rituály a nauka jiných náboženství v sobě nesou alespoň stopy milosti probuzeného vědomí Boha, a tedy i zjevení. Ačkoliv vzájemná protičtení mezi náboženstvími nám nedovolují tvrdit, že všechna náboženství jsou zkrátka zjevení, společná témata ležící v pozadí mnoha těchto náboženství lze dosti dobře považovat za účinek zjevující se Boží přítomnosti, působící na lidské vědomí.

I kdybychom popřeli zjevení v mimobiblických náboženstvích, museli bychom přesto uznat, že je v nich mnoho dobrého. Všechna náboženství, včetně křesťanství, se ve vzájemném dialogu mohou obohatit a určitým způsobem též konvergovat. Při vstupu do takového dialogu nemají křesťané prázdný důvod skrývat nebo zpochybňovat svou vlastní pozici, považující Krista za vrchol zjevení. Odraz božské pravdy je zapotřebí hledat ve všech náboženstvích.

ZJEVENÍ: MINULOST, PŘÍTOMNOST A BUDOUCNOST

Dosud jsem se zaměřoval na zjevení, které probíhalo v minulosti, zejména na zvláštní zjevení v dobách biblických, kulminující v osobě Ježíše Krista. Pisatelé Nového zákona byli přesvědčeni, že v Kristu Bůh naplnil a překonal naději a očekávání Izraele a že posláním církve je uchovávat a hlásat konečné Boží sebezjevení v Kristu. Termín *víra* je v pozdějších knihách Nového zákona stále častěji užíván v objektivním smyslu k označení církví světebného pokladu zjevení. (Jud 3: 1 Tm 6,20; 2 Tm 1,12,14)

Moderní duch, hluboce si vědom omezení, která kladou zvláštnosti času a kultury, připouští jen stěží, že by mohlo existovat nějaké absolutní či nepřekonatelné odhalení uprostřed dějin. Dokonce i myslitelé, kteří zavrhují myšlenku neodvratitelného pokroku a popírají, že by historicky mladší nutně znamenalo též lepší, soudí, že každá epocha je schopná v určitém ohledu překonat epochy předcházející a že by ztotožnění zjevení se starobylým pokladem víry odsoudilo církev k postupné ztrátě vitality a aktuálnosti.

Druhý vatikánský koncil se s ohledem na tuto problematiku vyhlásá dříve užíváné formulaci, že zjevení „skončilo smrtí posledního apoštola“.¹⁰ Namísto toho uvádí koncil poté, co popsal Ježíše jako zavřištěle a naplnění celého zjevení: „Křesťanské dílo spásy tedy jako nová a konečná úmluva nikdy nepominie a nemůžeme už očekávat nové veřejné zjevení před slavným příchodem našeho Pána Ježíše Krista.“ (srov. 1 Tm 6,14 a 1 Tm 2,15) (DV 4) Ve věroučné konstituci O církvi (*Lumen gentium* [dále LG]) zobrazil druhý vatikánský koncil církev jako schopnou zjevovat „světu věrně, třebaže ještě mlhavě, Pánovo tajemství, dokud se nakonec nepředstaví v plném světle“. (LG 8) Tato dvě konstatování zamezují tomu, aby vznikl dojem, že církev již teď vlastní celé pochopení zjevení v jeho plnosti, ale zároveň zdůrazňují závazek církve věrně se přidržovat „Pánova tajemství“, „křesťanské ekonomie spásy“ a „nové a konečné úmluvy“.

Plnost zjevení v Kristu není v Novém zákoně představována tak, že by vylučovala následné zjevení. Janovo evangelium připisuje tuto funkci Parakletovi, Duchu pravdy, který apoštolům sdělí mnoho jiného, co Ježíš sám nemohl říci v době svého pozemského působení. (J 15,26; 16,12-15) Skutky a Pavlovy listy hovoří o apoštolích, kterým jsou dána různá zjevení, aby je vedla při rozvíjení nauky, misie, bohoslužby i raněcírkvních struktur. V Apokalypse (Zjevení svatého Jana) přijímá vizionář z Patmu pokyny závazné pro církevní obce, kterým je kniha určena. (Zj 22,18-19)

V raněpatristických dobách hráli proroci stále ústřední roli ve vedení církve. Podobně jako sv. Augustin užíval sv. Bonaventura a mnozí další středověcí teologové termínu *zjevení* [*revelatio*] ve významu vnitřního osvětlení a povzbuzení potřebného pro jakýkoliv akt víry.¹¹ Po celý středověk byl zastáván názor, že Boží sebezjevení pokračovalo dále prostřednictvím církevních otců a učitelů a takéž prostřednictvím koncilů. Na tridentském koncilu je uveden významný teolog prohlásil: „Na všeobecných koncilech zjevil Duch svatý církvi podle potřeby dané doby mnohé pravdy, které nebyly explicitně obsaženy v kanonických knihách [Písmal].“¹² Závazné bylo však i pravdivo, že žádné následné mimobiblické zjevení nemůže obsah křesťanské víry zásadním způsobem změnit. Myšlenka pokračujícího zjevení upadla v zapomnění mezi šestiřádcím až devatenáctým stoletím, v období, kdy bylo zjevení téměř výhradně chápáno jako objektivní poklad pravdy. Někteří

modernističtí teologové, jako například Alfred Loisy, vzkrísili tuto myšlenku pod vlivem Hegelova evolucionismu na počátku století dvacátého, ovšem jejich úvahy vzbuzují dojem, že Boží zjevení v Ježíši Kristu bylo pouze prozatímní fází na cestě lidstva k neustále se prohlubující jednotě s Bohem. Druhý vatikánský koncil, který potvrdil nezrušitelnost smlouvy ustanovené v Kristu, zároveň také rozeznal, že Bůh v naší době nemlčí. Uvedme několik citátů k osvětlení této myšlenky.

Věřoucí konstituce O Božím zjevení tvrdí, že „v posvátných knihách Dřec, jenž je na nebesích, s láskou vychází vsříc svým dětem a rozmlouvá s nimi“. (DV 21) Několiiv jen Pismo, ale i tradice je považována za místo pokračujícího zjevení. Skrze tradici „Bůh, který kdysi promluvil, nepřestává mluvit se Snoubenkou svého milovaného Syna a Duch svatý, skrze kterého zaznívá živý hlas evangelia v církvi a skrze ni ve světě, uvádí věřící do veškeré pravdy a působí, aby v níh Kristovo slovo přebývalo v celém svém bohatství“. (srov. Ko 3,16) (DV 8) Konstituce O posvátné liturgii (*Sacrosanctum Concilium* [dále SC]) zdůrazňuje mnohostvornost Kristovy přítomnosti v jeho církvi, obzvláště v jejích liturgických slavnostech, když kněz koná posvátné úkony, když je čteno Pismo a když se shromažďují modli a zpívá. (SC 7) A konečně pastorační konstituce O církvi v dnešním světě hovoří o znameních času jako o známkách „přítomnosti a úmyslu Božích v událostech, požadavcích a tužbách, na kterých má tento lid [církev] účast spolu s ostatními lidmi naší doby“. (GS 11; viz též GS 4)

Soustavná nauka o zjevení se tedy nemůže omezit na Boží sebezjevení v biblických časech. Musí se též zaobírat činnou Boží přítomností světa a církvi dnes, bez níž by radostná zvěst evangelia, které je přiznáván normativní charakter, mohla být odmítnuta jako historická informace bez jakéhokoliv dosahu.

Jak jsem se již zmínil, věroucí konstituce O Božím zjevení hovoří o „slavném příchodu našeho Pána Ježíše Krista“ jako o dovršení zjevení. (DV 4) Koncil tak oživuje biblické téma eschatologického zjevení. Svatý Pavel oslovuje korintské křesťany jako věřící, kteří čekají, „až se zjeví náš Pán Ježíš Kristus“. (1 K 1,7) Ve 2. listě Tesaloničtí Pavel hovoří o dni, „až se zjeví Pán Ježíš z nebe se svými mocnými anděly, aby v plamenech ohně vykonal trest“. (2 Te 1,7) Na jiných místech pavlovských listů čteme o slíbeném čase, kdy se „ukáže Kristus, náš život“. (Ko 3,4) List

Židům hovoří o Kristu, jenž se zjeví „po druhé...ke spáse těm, kdo ho očekávají“. (Ž 9,28) Pastorační epistoly obsahují řadu odkazů na Kristův budoucí příchod ve slávě. (např. 1 Tm 6,14; Tt 2,13)

Zmíněný eschatologický rozměr zjevení je důležitý nejen kvůli zachování věrnosti Pismu, ale také s ohledem na zájem naší doby o pokrok a budoucnost. Jak poznamenává Joseph Ratzinger ve svém komentáři k *Dei verbum*, článku 4, tento eschatologický poukaz „nyní z nítra víry vyjevuje prozatímní povahu křesťanství, a odtud jeho vztaženost k budoucnosti, která nijak neruší spojení s událostí Krista, jež se uskutečnila jednou provždy, takže je nemožné zmínit jedno bez udání druhého.“¹³ Kristu a jeho zjevení náleží definitivnost právě proto, že on je „ten, který má přijít“, a který v sobě nese příslib nejzazší budoucnosti.

Jas vzkríšeného Krista prostředkuje svatým v nebi bezprostřední paření na Boha. Proměněným duchem hledí na zář Boží, zračící se ve tváři vítězného Krista. (srov. 2 K 4, 6) Blažení, kteří přebývají s Kristem, znají a budou znát Boha navěky skrze vnitřní milost, která se v teologické terminologii nazývá světlo slávy. Světlo víry poskytuje v současném životě slabou předzvěst paření tváří v tvář, které přijde potom. Věřoucí konstituce O církvi výmluvně popisuje toto konečné zjevení Boží:

„Až se totiž zjeví Kristus a nastane slavné vzkríšení z mrtvých, záře Boží osvíti nebeskou obec a jejím světlem bude Beránek. (srov. Zj 21,23) Tehdy se bude celá Církev svatých ve svrchované blaženosti a lásce klanět Bohu a, Beránkovi, který byl zabít“ (Zj 5,12), volajíc jediným hlasem: „Tomu, jenž sedí na trůnu, i Beránkovi dobrořečení, čest, sláva i moc na věky věků!“ (Zj 5, 13-14) [LG 51]

VÍRA

POJEM VÍRY

V katolické systematické teologii je výraz *víra* obecně užíván k označení prozatímního vědění o Bohu či vědomí Boha, jež je dáno v tomto životě věřícím, kteří se hlásí ke zjevení. První vatikánský koncil popsal víru jako „plné podřízení rozumu a vůle

